

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/181/160/94

CO DETERMINUJE NASTROJE SPOŁECZNE? ANALIZA ŹRÓDEŁ NIEZADOWOLENIA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Zwycięstwo ugrupowań lewicowych we wrześniu '93 i powstanie rządu Waldemara Pawlaka zaowocowało bardzo wyraźnym wzrostem społecznego optymizmu. Optymiści oceniający pozytywnie kierunek rozwoju sytuacji w kraju przeważali nad pesymistami. Oczywiście temperatura uczuć nie była tak wysoka, jak w okresie społecznej euforii związanej z powstaniem rządu Tadeusza Mazowieckiego. Jednak nadzieje rozbudzone hasłem "Tak dalej być nie musi" powodowały, że społeczny optymizm wobec nowej ekipy był większy niż ten, który towarzyszył początkom rządów Jana Olszewskiego i Hanny Suchockiej w pierwszym okresie ich działalności. "Miodowy miesiąc" gabinetu Waldemara Pawlaka skończył się w grudniu '93 gwałtownym spadkiem optymizmu, którego zahamowanie i stabilizacja nastrojów na znacznie niższym poziomie nastąpiły w kwietniu '94. Miesiąc temu odnotowaliśmy nieznaczne pogorszenie. Obecnie¹ w porównaniu z wrześniem nie obserwujemy istotnych zmian. Być może oznacza to ponowną stabilizację nastrojów na jeszcze niższym poziomie społecznego optymizmu. Dlaczego tak się dzieje? Co powoduje, że ludzie w Polsce są niezadowoleni? Jakie przejawy życia politycznego, społecznego czy osobistego wpływają na ten stan? Nim spróbujemy odpowiedzieć na te pytania, przyjrzyjmy się społecznym ocenom różnych aspektów obecnej sytuacji w Polsce.

Oceny sytuacji

We wrześniu odsetek negatywnych ocen **kierunku rozwoju sytuacji w kraju** wzrósł o 7 punktów procentowych. Obecnie oceny te nie zmieniły się w istotny sposób.

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (53) zrealizowano w dniach 6-10 października '94 na 1184-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	' 93							' 94						
Dobrym	17	24	31	43	33	30	23	21	26	29	28	29	24	22
Złym	65	52	45	30	42	47	58	62	59	56	53	51	58	59
Trudno powiedzieć	18	24	24	27	24	22	20	17	16	15	19	20	18	19

Warto jednak odnotować pogorszenie ocen wśród kadry kierowniczej, prywatnych przedsiębiorców i robotników niewykwalifikowanych, a jednocześnie polepszenie ocen wśród rolników i pracowników umysłowych. Obecnie ogólny rozwój sytuacji najlepiej ocenia inteligencja i kadra kierownicza, najgorzej zaś - robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni i rolnicy.

Negatywnej ogólnej ocenie kierunku rozwoju sytuacji w kraju towarzyszy przekonanie, że "nikt obecnie nie panuje nad rozwojem sytuacji w kraju".

Tabela 2. Czy uważa Pan(i), że:

w procentach

Kategorie odpowiedzi	Wskazania respondentów według terminów badań:							
	III ' 92	V ' 92	IX ' 92	I ' 93	V ' 93	VI ' 93	II ' 94	X ' 94
Wszystkie ważne sprawy w kraju są w dobrych rękach czy też nikt obecnie nie panuje nad rozwojem sytuacji w kraju	10	5	16	9	7	10	16	9
Trudno powiedzieć	68	77	58	68	78	68	58	70
	22	18	26	23	15	22	27	20

Należy podkreślić, że wielkość społecznego poczucia chaosu w życiu publicznym jest podobna do wskazań z pierwszych miesięcy rządów Jana Olszewskiego. W porównaniu z lutym '94, kiedy to nastroje społeczne były, ogólnie rzecz biorąc, zbliżone do obecnych, w październiku poczucie chaosu jest znacznie większe. Przekonanie, że nikt nie panuje nad sytuacją w kraju częściej niż inni wyrażają: kadra kierownicza, badani nie uczestniczący w praktykach religijnych, interesujący się polityką, osoby z wyższym wykształceniem.

Obecnie nieznacznie pogorszyły się społeczne **oceny sytuacji politycznej**, co wyraża się wzrostem (o 5 punktów procentowych) odsetka ocen negatywnych.

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	'93					'94								
Dobra	4	7	11	17	14	13	8	7	7	7	9	8	7	7
Ani dobra, ani zła	29	36	43	44	42	46	44	41	42	42	42	45	38	35
Zła	52	41	29	22	26	25	35	42	39	40	34	34	40	45
Trudno powiedzieć	15	16	17	18	18	16	13	11	12	11	15	12	14	13

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż odsetek badanych negatywnie oceniających sytuację polityczną jest najwyższy od września '93, kiedy to zwyciężyły ugrupowania, tworzące obecną koalicję. Najbardziej krytyczna w ocenach jest kadra kierownicza i inteligencja, co zapewne wiąże się z ich większym zainteresowaniem polityką i przywiązywaniem większej wagi do obecnych konfliktów wokół KRRiTV oraz MON.

Nie zmieniły się natomiast istotnie **oceny sytuacji gospodarczej**. Obserwujemy jednak stałą tendencję spadku liczby ocen negatywnych. Po roku rządów Hanny Suchockiej krytycznie oceniało sytuację gospodarczą ponad dwie trzecie badanych, obecnie - nieco ponad połowa. Wydaje się, że pozytywne trendy wzrostu polskiej gospodarki powoli dostrzegają również nie tylko ekonomiści i politycy, ale i opinia publiczna. Najbardziej krytyczni w ocenach są rolnicy.

Tabela 4. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	'93					'94								
Dobra	5	8	6	7	6	6	5	5	6	6	9	9	8	8
Ani dobra, ani zła	21	25	25	30	31	30	27	29	30	31	32	34	30	32
Zła	69	62	64	58	58	58	63	60	59	58	53	52	56	54
Trudno powiedzieć	5	6	5	5	6	5	5	6	5	4	7	5	6	7

Zdecydowanie lepiej od sytuacji gospodarczej w skali makro oceniana jest przez badanych kondycja zakładów pracy, w których są oni zatrudnieni. Tu również obserwujemy długotrwałą tendencję spadku odsetka ocen negatywnych. Co więcej, wzrasta również liczba badanych mających pozytywną opinię o sytuacji ich firmy. Obecnie ponad jedna trzecia podziela ten pogląd.

Tabela 5. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona: w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X	
	'93					'94								
	N=	533	584	648	569	561	608	603	583	581	595	532	590	586
Dobra	21	24	22	28	27	27	24	30	25	25	29	30	34	
Ani dobra, ani zła	31	31	30	29	34	29	29	28	36	35	32	32	31	
Zła	42	39	44	40	36	41	43	39	35	38	37	36	32	
Trudno powiedzieć	4	3	4	5	3	3	4	3	3	2	2	2	3	

Sytuację w swoich miejscach pracy lepiej oceniają robotnicy wykwalifikowani niż kadra kierownicza i prywatni przedsiębiorcy, najgorzej zaś - rolnicy.

Oceny poziomu życia rodziny i materialnych warunków gospodarstwa domowego są znacznie gorsze niż oceny kondycji zakładów pracy respondentów, lepsze zaś niż opinie o sytuacji gospodarczej kraju. Dominują oceny neutralne - ani dobrze, ani źle.

Tabela 6. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

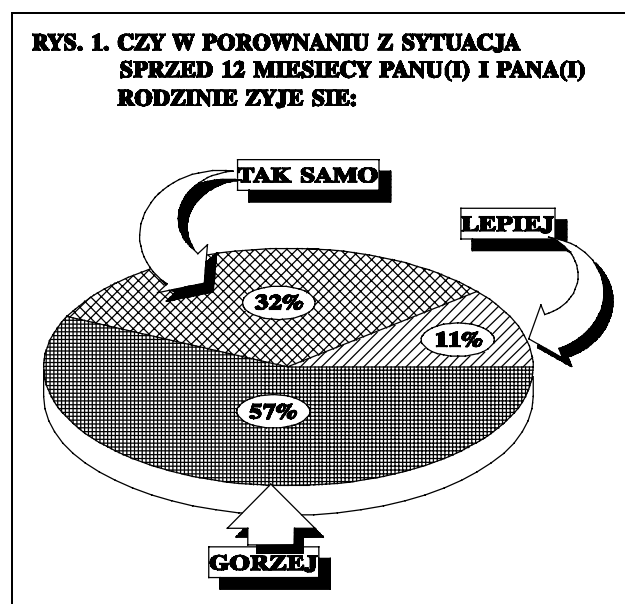
w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X	
	'93					'94								
	N=	12	14	13	12	15	15	14	14	18	14	16	17	15
Dobrze	12	14	13	12	15	15	14	14	18	14	16	17	15	
Ani dobrze, ani źle	51	52	54	56	56	51	55	57	52	53	53	55	57	
Źle	37	33	32	33	28	34	30	29	31	33	31	28	28	
Trudno powiedzieć	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	

Tabela 7. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego?
Czy są one:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	'93					'94							
Dobre	13	13	11	12	14	15	15	11	17	13	14	16	14
Ani dobre, ani złe	40	40	47	46	48	38	46	44	41	44	45	46	48
Złe	47	47	42	41	39	48	40	45	41	42	41	38	39

Sytuację materialną własnej rodziny najlepiej ocenia kadra kierownicza i prywatni przedsiębiorcy. Emeryci, renciści oraz pracownicy fizyczno-umysłowi postrzegają ją najgorzej. Rolnicy, choć w najmniejszym stopniu ze wszystkich grup, skłonni są określać swoją sytuację rodzinną jako dobrą, jednak nie częściej niż inni postrzegają ją jako złą.

Mimo niewielkiego spadku odsetka negatywnych ocen sytuacji własnej rodziny, badani zapytani wprost, czy ich sytuacja w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy poprawiła się, w zdecydowanej większości stwierdzili, że uległa pogorszeniu.

Rolnicy wyraźnie rzadziej niż pozostali twierdzą, że w porównywanym okresie ich sytuacja rodzinna uległa pogorszeniu (39%).

Prognozy

Prognozy dotyczące przyszłej sytuacji w Polsce zmieniały się w minionym roku w podobny sposób jak omawiane wcześniej oceny. Istnieje związek ($r=.35$) między prognozami a ocenami ogólnej sytuacji. Obecnie liczba pozytywnych prognoz jest bardzo mała. Warto jednak zwrócić uwagę na zmniejszenie się - w ciągu ostatniego miesiąca - o 5 punktów procentowych liczby pesymistów.

Tabela 8. Jak Pan(i) sądzi, jak to będzie w ciągu najbliższego roku? Czy spodziewa się Pan(i), że sytuacja w Polsce - ogólnie rzecz biorąc - poprawi się, pogorszy się czy też nie zmieni się?

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	' 93				' 94								
Poprawi się	26	28	39	28	22	13	16	16	17	22	18	14	14
Nie zmieni się	41	46	38	43	43	45	46	45	50	43	45	45	50
Pogorszy się	17	15	13	19	27	35	31	29	25	24	28	32	27
Trudno powiedzieć	16	11	10	11	8	7	8	11	8	11	8	9	9

Pesymiści to - częściej niż inni - rolnicy i kadra kierownicza. Najwięcej optymistów jest obecnie wśród pracowników umysłowych.

Nieznacznie poprawiły się również w porównaniu z wrześniem **prognozy rozwoju sytuacji gospodarczej**. Odsetek optymistów jest jednak najmniejszy w całym minionym roku.

Tabela 9. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce: w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	' 93				' 94								
Poprawi się	26	33	41	30	23	19	21	23	23	26	23	19	17
Nie zmieni się	38	38	35	39	44	39	39	44	44	43	45	44	51
Pogorszy się	16	13	11	17	23	31	28	21	20	17	19	24	20
Trudno powiedzieć	20	15	13	14	10	11	12	13	13	14	12	13	12

Prognozy sytuacji gospodarczej pozostają w związku ($r=.32$) z jej aktualną oceną oraz z prognozą dotyczącą kondycji zakładu pracy ($r=.39$). Oznacza to, że ludzie myśląc o przyszłości swoich zakładów w większym stopniu kierują się prognozami dotyczącymi ogólnej sytuacji gospodarczej w kraju niż ocenami aktualnego stanu firmy. Z tego zapewne powodu przewidywania co do kondycji zakładu są znacznie gorsze niż oceny jego obecnej sytuacji.

Tabela 10. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:
w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X	
	' 93				' 94									
	N=	553	584	653	583	569	608	614	595	585	605	532	599	586
Poprawi się	16	22	24	21	19	21	20	22	24	22	19	22	19	
Nie zmieni się	40	41	46	44	46	43	43	43	43	49	46	45	50	
Pogorszy się	23	18	15	21	23	24	25	23	20	17	21	19	17	
Trudno powiedzieć	19	14	15	14	11	12	12	12	13	15	14	13	14	

W początkowym okresie rządów Waldemara Pawlaka optymizm w **prognozach rozwoju sytuacji politycznej** był bardzo duży. Odsetek pozytywnych prognoz znacznie przewyższał odsetek pozytywnych ocen sytuacji. Jak się wydaje, większość społeczeństwa spodziewała się, że nowo wybrany parlament i mający w nim poparcie rząd kierowany przez polityka cieszącego się zaufaniem będą stabilizować scenę polityczną. Tak się nie stało i obecnie jedynie 13% badanych wierzy w poprawę sytuacji politycznej.

Tabela 11. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X	
	' 93				' 94									
	N=	25	31	39	24	19	16	16	18	16	19	17	13	13
Poprawi się	25	31	39	24	19	16	16	18	16	19	17	13	13	
Nie zmieni się	34	35	33	45	49	45	45	46	50	49	51	48	51	
Pogorszy się	14	12	10	12	14	22	23	19	17	12	15	17	18	
Trudno powiedzieć	25	21	17	19	18	18	17	17	17	21	17	21	17	

Prognozy sytuacji rodzinnej również uległy znacznemu pogorszeniu. Najbardziej optymistycznie nastawieni są rolnicy i prywatni przedsiębiorcy.

Tabela 12. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło: w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X
	' 93				' 94								
Lepiej	23	27	31	24	20	15	18	18	17	18	17	15	15
Tak samo	33	32	43	42	42	35	43	43	45	42	40	38	39
Gorzej	18	17	13	18	23	32	25	25	23	23	24	27	26
Trudno powiedzieć	26	24	13	16	15	18	13	14	15	17	19	20	20

Dotychczas analizowaliśmy społeczne oceny i prognozy dotyczące różnych sfer życia publicznego. Były one zróżnicowane, choć - ogólnie rzecz biorąc - przeważały opinie negatywne. Spróbujmy odpowiedzieć na pytanie, które z ocen sfer życia publicznego w największym stopniu wpływają na negatywną ogólną ocenę sytuacji w Polsce.

Dlaczego sprawy w Polsce idą w złym kierunku?

Ogólny wskaźnik społecznego optymizmu, a - biorąc pod uwagę ostatnie notowania - właściwie pesymizmu, jest miarą stanu nastrojów opinii publicznej. Powstaje pytanie, w jaki sposób nastroje wyrażające się w ocenach różnych sfer życia - m.in. gospodarczej, politycznej i materialnych warunków życia ludzi - wpływają na ogólny wskaźnik społecznego pesymizmu. Okazuje się², że w największym stopniu sprzyja pesymizmowi negatywna ocena sytuacji gospodarczej w Polsce. Towarzyszy temu przekonanie, że w ciągu roku ogólna sytuacja w kraju ulegnie jeszcze pogorszeniu. Na społeczny pesymizm mają także wpływ:

- ▶ przeświadczenie, że sytuacja rodziny uległa w minionym roku pogorszeniu,
- ▶ negatywna ocena sytuacji politycznej,
- ▶ prognozy dotyczące pogorszenia się kondycji własnego zakładu pracy.

² Zastosowano analizę regresji.

Okazuje się, że pesymiści przywiązują największą wagę do kwestii gospodarczych. Są niezadowoleni, ponieważ sytuacja gospodarcza kraju jest zła, kondycja ich gospodarstw domowych ulega pogorszeniu, co więcej - przyszłość swoich zakładów pracy widzą w ciemnych barwach. Dodatkowym źródłem niepokoju jest również sytuacja polityczna.

Wszystko to znajduje swoje potwierdzenie w innych analizach. Próbowaliśmy bowiem znaleźć odpowiedź na pytanie, jakie opinie dotyczące konkretnych kwestii politycznych, gospodarczych czy społecznych, wyznawane hierarchie wartości, potrzeby, których niezrealizowanie sprzyja poczuciu braku satysfakcji, wpływają na wielkość społecznego pesymizmu³.

Na pierwszym miejscu znalazły się opinie dotyczące polityki gospodarczej rządu:

- ▶ polityka rządu nie stwarza szansy poprawy sytuacji gospodarczej,
- ▶ powszechna prywatyzacja jest dla polskiej gospodarki niekorzystna.

Istotne okazały się także przekonania dotyczące pogarszających się warunków materialnych życia ludzi w okresie rządów Waldemara Pawlaka oraz obawa o negatywne skutki ostatnich podwyżek cen.

Interesujące, że na pesymistyczne postrzeżenie spraw kraju wpływa również miejsce, jakie w hierarchii wartości wpływających na poczucie szczęścia osobistego zajmuje sztuka. Im wyżej cenią badani sztukę, muzykę wśród takich wartości, jak: przyjaźń, miłość, wierność, ciekawa praca, wolność, wiara, rodzina, pieniądze i seks, tym mniejsza jest skłonność do pesymizmu. Być może dlatego decydenci przywiązywali tak dużą wagę do obecności w życiu codziennym powojennej Polski twórczości socrealistycznej, zwłaszcza muzycznej.

Jak już wspominaliśmy, to, co się dzieje w polityce, wpływa także na nastroje. Pesymiści są zdania, że obecne działania prezydenta raczej osłabiają państwo, a konflikty na najwyższych szczeblach władzy - jako coś nienaturalnego w państwie demokratycznym - są przejawem niedojrzałości politycznej naszych polityków.

³ Zastosowano analizę regresji.

Różnice w nastrojach poszczególnych grup społeczno-zawodowych skłaniają do przypuszczeń, że o pesymistycznym nastawieniu decyduje m.in. ich miejsce w strukturze społeczeństwa. Analizom poddaliśmy wiele zmiennych socjodemograficznych. Okazało się, że na pesymistyczne postrzeganie sytuacji w Polsce największy wpływ ma negatywna ocena własnych warunków materialnych. Jest to ważniejsze niż realny deklarowany dochód na osobę w rodzinie. Może to oznaczać, że pesymizm w większym stopniu wiąże się z subiektywną oceną własnej sytuacji niż z realnymi dochodami. Drugą zmienną wyjaśniającą wpływ pozycji w strukturze społecznej na negatywną ocenę kierunku rozwoju sytuacji w kraju jest przynależność do robotników niewykwalifikowanych. To jedyna grupa zawodowa, wśród której nawet oceniający lepiej swoje warunki materialne są skłonni do pesymizmu.

Ostatnim socjodemograficznym czynnikiem wpływającym na ocenę sytuacji w Polsce jest wykształcenie. Im jest ono niższe, tym większa skłonność do krytycznej oceny. Znaczenie wykształcenia związane jest zapewne z jednym z efektów tworzenia wolnego rynku w Polsce. Wykształcenie staje się czynnikiem wpływającym w istotny sposób na wielkość dochodów. Następuje powolny proces "rekompozycji" cech decydujących o wysokim miejscu w hierarchii społecznej, czyli zanikanie typowego dla okresu realnego socjalizmu zjawiska dekompozycji statusu - braku związku wykształcenia z dochodami. Pojawienie się wykształcenia w dalszej kolejności (za oceną warunków materialnych) oznacza, że im ono wyższe, tym większa możliwość percepcji nie tylko oczywistych negatywnych zjawisk, ale i pewnych mniej wyraźnych symptomów pozytywnych przemian.

Nie potwierdziła się natomiast obiegowa opinia, że wysoka konsumpcja i wygodne życie istotnie wpływają na sposób oceny polskiej rzeczywistości. Spośród dwudziestu dóbr (np. zamrażarki, CB radio, działki, magnetowidy, sejfy domowe itp.) tylko posiadanie dwóch -sprzętu hi-fi oraz samochodu - nie jest bez znaczenia dla optymistycznego postrzegania sytuacji w kraju. Pozostałe okazały się niestotne⁴. Pesymistami są m.in. ludzie, którzy nie mają sprzętu do słuchania muzyki i nie jeżdżą własnym samochodem. Nieposiadanie samochodu (będącego dotychczas symbolem prestiżu) może wpływać na poczucie niższej wartości, a tym samym

⁴ Zastosowano analizę regresji.

negatywną ocenę rzeczywistości. Warto zaznaczyć, że samochód, który ma prawie połowa (48%) gospodarstw domowych nie jest już wyznacznikiem zamożności. Inaczej jest ze sprzętem hi-fi, którego posiadanie w istotnym stopniu różnicuje bogatych i biednych. Nie jest on jednak symbolem luksusu, jego brak wiąże się zapewne z omówioną wcześniej nieobecnością muzyki, sztuki w życiu pesymistów. Wydaje się, że zainteresowanie muzyką, sztuką, kontakt z nieobrazkową kulturą masową pozostają w znaczącym związku z postrzeganiem lepszych stron rzeczywistości.

Muzyka łagodzi obyczaje... dobrze sytuowanych.

Opracował

Piotr STARZYŃSKI

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płoćkie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	22	59	19	1184
Płeć				
Mężczyźni	28	57	15	564
Kobiety	17	61	22	620
Wiek				
do 24 lat	25	60	15	155
25-34	25	57	18	217
35-44	19	57	23	252
45-54	24	63	12	170
55-64	24	64	12	186
65 lat i więcej	18	55	27	201
Miejsce zamieszkania				
Wieś	22	59	18	454
Miasto do 20 tys.	20	63	17	146
od 21 do 100 tys.	24	55	21	208
101-500 tys.	20	63	18	215
501 tys. i więcej mieszk.	26	55	19	161
Region				
Północny	23	60	16	112
Zachodni	27	58	16	131
Środkowo-zachodni	22	56	22	180
Środkowy	22	58	20	215
Wschodni	19	59	22	158
Południowo-wschodni	27	55	18	192
Południowo-zachodni	18	67	15	196
Wykształcenie				
Podstawowe	19	63	17	415
Zasadnicze zawodowe	20	62	18	315
Średnie	24	55	21	373
Wyższe	40	41	20	81
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	33	49	18	63
Prac. umysł. niż. szczebla	29	56	15	112
Pracownicy fiz. - umysł.	29	56	15	69
Robotnicy wykwalifikowani	22	55	22	124
Robotnicy niewykwalifik.	12	76	11	58
Rolnicy	22	63	15	84
Prywatni przedsiębiorcy	30	48	22	61
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	19	60	20	379
Uczniowie i studenci	30	42	28	53
Bezrobotni	15	72	14	104
Gospodynie domowe i inni	20	58	21	76
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	11	72	16	102
750 tys. - 1249 tys.	15	62	23	213
1250 tys. - 1749 tys.	23	58	19	201
1750 tys. - 2249 tys.	25	61	15	222
2250 tys. i powyżej	27	55	18	424
Ocena własnych war. mater.				
Złe	14	71	15	456
Średnie	25	54	21	563
Dobre	37	43	20	165
Zainteresowanie polityką				
Duże	30	59	11	131
Średnie	26	57	17	505
Małe lub żadne	17	61	22	548
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	32	50	18	81
Raz w tygodniu	20	60	20	690
Kilka razy w roku	22	61	17	305
W ogóle nie uczestniczy	28	57	15	109
Poglądy polityczne				
Lewica	23	55	21	255
Centrum	21	61	18	363
Prawica	30	57	14	235
Trudno powiedzieć	18	61	21	330

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną?

(%)

	Dobra	Ani dobra, ani zła	Zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	7	35	45	13	1181
Płeć					
Mężczyźni	10	36	47	7	561
Kobiety	4	35	43	18	620
Wiek					
do 24 lat	7	33	53	7	155
25-34	7	34	47	12	217
35-44	7	39	42	12	252
45-54	5	39	48	9	170
55-64	8	34	42	15	186
65 lat i więcej	7	33	39	22	199
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	34	41	16	452
Miasto do 20 tys.	3	35	50	12	145
od 21 do 100 tys.	7	36	42	14	208
101-500 tys.	6	37	47	10	215
501 tys. i więcej mieszk.	7	36	53	5	161
Region					
Północny	9	36	48	6	112
Zachodni	8	42	41	9	131
Środkowozachodni	11	28	48	14	180
Środkowy	6	30	52	12	214
Wschodni	2	37	39	22	157
Południowo-wschodni	5	39	40	16	192
Południowo-zachodni	8	39	44	9	196
Wykształcenie					
Podstawowe	4	38	38	20	413
Zasadnicze zawodowe	10	34	45	11	315
Średnie	7	34	51	8	373
Wyższe	9	34	53	4	81
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	4	32	58	6	63
Prac. umysł. niż. szczebla	7	40	45	7	112
Pracownicy fiz.- umysł.	5	32	52	11	69
Robotnicy wykwalifikowani	13	38	40	9	124
Robotnicy niewykwalifik.	4	35	46	15	58
Rolnicy	5	41	40	13	84
Prywatni przedsiębiorcy	10	46	37	7	61
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	6	34	42	18	376
Uczniowie i studenci	4	34	50	12	53
Bezrobotni	7	31	49	12	104
Gospodynie domowe i inni	8	31	51	11	76
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	6	35	43	16	102
750 tys. - 1249 tys.	8	31	47	15	213
1250 tys. - 1749 tys.	6	41	39	14	200
1750 tys. - 2249 tys.	8	39	42	12	222
2250 tys. i powyżej	7	33	49	11	424
Ocena własnych war. mater.					
Złe	7	28	51	14	455
Średnie	6	37	44	14	561
Dobre	12	52	31	6	165
Zainteresowanie polityką					
Duże	11	33	48	8	131
Średnie	10	35	50	5	504
Małe lub żadne	3	36	39	21	546
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	32	30	28	81
Raz w tygodniu	6	35	45	14	687
Kilka razy w roku	8	36	46	9	305
W ogóle nie uczestniczy	7	40	50	3	109
Poglądy polityczne					
Lewica	13	35	44	8	255
Centrum	5	35	51	9	363
Prawica	6	35	52	7	234
Trudno powiedzieć	5	37	34	24	328

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą?

(%)

	Dobra	Ani dobra, ani zła	Zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	8	32	53	7	1183
Płeć					
Mężczyźni	10	32	54	4	563
Kobiety	6	32	53	9	620
Wiek					
do 24 lat	9	31	52	8	155
25-34	7	43	45	5	217
35-44	9	33	53	5	252
45-54	7	31	60	3	170
55-64	9	26	57	8	186
65 lat i więcej	5	28	55	11	201
Miejsce zamieszkania					
Wieś	7	32	56	6	454
Miasto do 20 tys.	5	30	60	5	145
od 21 do 100 tys.	8	35	48	9	208
101-500 tys.	10	33	47	9	215
501 tys. i więcej mieszk.	8	33	55	4	161
Region					
Północny	7	33	53	6	112
Zachodni	5	37	56	3	131
Środkowozachodni	9	33	53	6	180
Środkowy	7	33	55	5	215
Wschodni	6	29	51	15	157
Południowo-wschodni	7	32	56	6	192
Południowo-zachodni	11	32	51	7	196
Wykształcenie					
Podstawowe	6	27	58	9	415
Zasadnicze zawodowe	9	35	51	5	315
Średnie	6	36	52	6	373
Wyższe	13	33	49	4	81
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	11	33	52	3	63
Prac. umysł. niż. szczebla	2	43	54	1	112
Pracownicy fiz.- umysł.	14	29	57	1	69
Robotnicy wykwalifikowani	14	34	44	8	124
Robotnicy niewykwalifik.	6	37	54	4	58
Rolnicy	4	30	62	5	84
Prywatni przedsiębiorcy	12	37	47	4	61
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	6	27	57	10	378
Uczniowie i studenci	4	39	47	10	53
Bezrobotni	6	28	55	10	104
Gospodynie domowe i inni	9	40	47	4	76
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	7	26	61	5	102
750 tys. - 1249 tys.	8	27	57	7	213
1250 tys. - 1749 tys.	5	32	56	7	200
1750 tys. - 2249 tys.	8	37	49	6	222
2250 tys. i powyżej	9	34	51	6	424
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	23	67	6	455
Średnie	8	36	48	7	563
Dobre	14	44	36	6	165
Zainteresowanie polityką					
Duże	11	28	56	6	131
Średnie	9	34	53	4	504
Małe lub żadne	5	32	54	9	548
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	27	54	10	81
Raz w tygodniu	6	33	54	8	689
Kilka razy w roku	10	32	53	5	305
W ogóle nie uczestniczy	9	37	52	2	109
Poglądy polityczne					
Lewica	9	31	57	3	255
Centrum	8	32	54	6	363
Prawica	8	35	53	4	234
Trudno powiedzieć	6	32	50	11	330

Tabela 4. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	dobrze	ani dobrze ani źle	źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	57	28	1	1184
Płeć					
Mężczyźni	19	56	24	1	564
Kobiety	11	57	31	1	620
Wiek					
do 24 lat	24	51	24	1	155
25-34	18	59	22	1	217
35-44	16	55	28	1	252
45-54	10	60	29	2	170
55-64	12	54	33	0	186
65 lat i więcej	10	60	29	0	201
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	56	31	1	454
Miasto do 20 tys.	13	67	20	0	146
od 21 do 100 tys.	19	54	26	1	208
101-500 tys.	15	57	27	1	215
501 tys. i więcej mieszk.	22	50	26	2	161
Region					
Północny	15	61	23	1	112
Zachodni	18	59	23	0	131
Środkowozachodni	16	53	31	0	180
Środkowy	20	53	23	4	215
Wschodni	9	67	24	0	158
Południowo-wschodni	13	54	33	0	192
Południowo-zachodni	14	54	32	0	196
Wykształcenie					
Podstawowe	10	57	32	1	415
Zasadnicze zawodowe	14	58	27	0	315
Średnie	18	55	26	2	373
Wyższe	31	56	13	1	81
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	30	51	19	0	63
Prac. umysł. niż. szczebla	20	60	20	0	112
Pracownicy fiz.- umysł.	15	53	32	0	69
Robotnicy wykwalifikowani	19	60	19	1	124
Robotnicy niewykwalifik.	11	63	23	3	58
Rolnicy	7	67	26	1	84
Prywatni przedsiębiorcy	27	62	8	3	61
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	10	55	35	0	379
Uczniowie i studenci	29	57	11	3	53
Bezrobotni	9	45	45	2	104
Gospodynie domowe i inni	14	56	30	0	76
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	3	46	50	2	102
750 tys. - 1249 tys.	6	53	40	1	213
1250 tys. - 1749 tys.	10	57	31	1	201
1750 tys. - 2249 tys.	15	52	32	0	222
2250 tys. i powyżej	25	63	12	1	424
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	3	38	58	1	456
Średnie	10	80	10	1	563
Dobre	66	28	3	2	165
Zainteresowanie polityką					
Duże	27	44	29	0	131
Średnie	15	59	25	0	505
Małe lub żadne	12	57	30	2	548
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	12	59	28	0	81
Raz w tygodniu	13	61	25	0	690
Kilka razy w roku	17	48	33	2	305
W ogóle nie uczestniczy	25	49	24	2	109
Poglądy polityczne					
Lewica	13	53	33	1	255
Centrum	15	61	24	0	363
Prawica	23	55	22	0	235
Trudno powiedzieć	11	56	31	2	330

Tabela 5

Oceny - nastroje różnych sfer życia publicznego wpływające na negatywną ocenę kierunku rozwoju sytuacji w kraju:	Współczynnik Beta
- negatywna ocena sytuacji gospodarczej	0.21
- ogólna sytuacja w kraju w ciągu roku ulegnie jeszcze pogorszeniu	0.20
- sytuacja rodziny w ciągu minionego roku uległa pogorszeniu	0.14
- negatywna ocena sytuacji politycznej	0.10
- negatywna prognoza kondycji własnego zakładu pracy	0.09
R kwadrat = 0.23	

Opinie, wartości, sądy o rzeczywistości wpływające na negatywną ocenę kierunku rozwoju sytuacji w kraju:	Współczynnik Beta
- polityka rządu nie stwarza szansy poprawy sytuacji gospodarczej	0.23
- powszechna prywatyzacja jest dla polskiej gospodarki niekorzystna	0.17
- warunki materialne życia ludzi w okresie obecnego rządu uległy pogorszeniu	0.15
- niska pozycja sztuki, muzyki w hierarchii potrzeb	0.11
- działania prezydenta osłabiają państwo	0.08
- obawa o negatywne skutki ostatnich podwyżek cen	0.08
- konflikty na najwyższych szczeblach władzy	0.07
- są przejawem niedojrzałości politycznej	
R kwadrat = 0.20	

Wpływ pozycji w strukturze społecznej na negatywną ocenę kierunku rozwoju sytuacji w kraju:	Współczynnik Beta
- niska ocena własnych warunków materialnych	0.18
- przynależność do grupy robotników niewykwalifikowanych	0.07
- niskie wykształcenie	0.06
R kwadrat = 0.05	